

УДК 332.1:338.43:334.012.64
 JEL classification R11, Q18, L26
[https://doi.org/10.31891/dsim-2025-12\(47\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-12(47))

ІНТЕГРОВАНІЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

ПОПАДИНЕЦЬ Назарій Миколайович

доктор економічних наук, старший дослідник,
 в.о. директора ВСП «Навчально-науковий інститут просторового планування та перспективних технологій національного університету
 «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0002-7556-6135>

ГРАФСЬКА Оріслава Іванівна

доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту,
 Львівський державний університет фізичної культури імені І. Боберського
<https://orcid.org/0000-0002-8134-3771>

СЕМБАЙ Наталія Миколаївна

доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування, юрист I категорії
 Національний лісотехнічний університет України
<https://orcid.org/0000-0003-0684-4514>

У статті обґрунтовано необхідність формування інтегрованого механізму управління розвитком сільських територій України в умовах війни, повоєнного відновлення, демографічної кризи, просторових диспропорцій та кліматичних ризиків. Показано, що сучасний розвиток сільських територій виходить за межі суто аграрної політики та набуває системного значення для національної безпеки, просторової згуртованості, продовольчої стабільності та європейської інтеграції. Розкрито структурну логіку інтегрованого механізму, яка охоплює діагностично-аналітичну, економіко-фінансову, інституційно-організаційну, просторово-інфраструктурну, соціально-демографічну, цифрову та безпеково-екологічну підсистеми. Обґрунтовано роль програмно-цільового й проєктного підходів, багаторівневого управління, державно-приватного партнерства та цифровізації як ключових умов ефективної реалізації інтегрованої політики розвитку сільських територій. Доведено, що запропонований механізм створює методичне підґрунтя для адаптивного управління сільськими територіями, посилення стійкості громад і формування довгострокових траєкторій просторового розвитку України відповідно до європейських стандартів.

Ключові слова: механізми, ризики, територіальні громади, сільські території, конкурентоспроможність, населення, соціально-економічний розвиток, децентралізація, система управління, стратегічне управління, якість життя.

INTEGRATED MECHANISM FOR MANAGING THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

POPADYNETS Nazariy

Lviv Polytechnic National University

HRAFSKA Oryslava

Lviv State University of Physical Culture named after I. Bobersky

SEMBAY Nataliya

National Forestry University of Ukraine

The article substantiates the need to form an integrated mechanism for managing the development of rural areas in Ukraine in the context of war, post-war recovery, demographic crisis, spatial imbalances, and climate risks. It shows that the current development of rural areas goes beyond purely agricultural policy and is becoming systematically important for national security, spatial cohesion, food stability, and European integration. It is emphasized that the existing resource and human potential of rural areas is combined with deep structural problems that cannot be overcome by fragmented or sector-oriented instruments of state support. The study summarizes contemporary scientific approaches to the sustainable and integrated development of rural areas, identifies their methodological and institutional fragmentation, and demonstrates the feasibility of transitioning to a comprehensive management model. It proposes an interpretation of the integrated mechanism for managing the development of rural areas as a systematically organized complex of institutions, entities, instruments, and procedures that ensure the coordination of economic, social, spatial, environmental, security, and institutional decisions with a focus on improving the quality of life of the population. The structural logic of the integrated mechanism is revealed, covering diagnostic and analytical, economic and financial, institutional and organizational, spatial and infrastructural, socio-demographic, digital, and security and environmental subsystems. The role of program-targeted and project-based approaches, multi-level governance, public-private partnerships, and digitalization as key conditions for the effective implementation of an integrated rural development policy is substantiated. It has been proven that the proposed mechanism creates a methodological basis for adaptive management of rural areas, strengthening the sustainability of communities, and forming long-term trajectories of spatial development of Ukraine in accordance with European standards.

Keywords: mechanisms, risks, territorial communities, rural areas, competitiveness, population, socio-economic development, decentralization, management system, strategic management, quality of life.

Стаття надійшла до редакції / Received 02.10.2025

Прийнята до друку / Accepted 02.11.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Розвиток сільських територій в Україні в умовах війни, демографічної кризи, просторових диспропорцій та кліматичних ризиків перетворився з "галузевої" теми аграрної політики на ключовий компонент національної безпеки, просторового розвитку та інтеграції до ЄС. Дослідження сучасного стану сільських територій засвідчують поєднання значного ресурсного та людського потенціалу із хронічними структурними проблемами - депопуляцією, безробіттям, незадовільним станом виробничої й соціальної інфраструктури, бідністю, екологічними загрозами, низькою якістю публічних послуг. У таких умовах фрагментарні заходи підтримки аграрного виробництва або окремих програм сільського розвитку не забезпечують системного ефекту. Потрібен інтегрований механізм управління розвитком сільських територій, який би поєднував економічні, інституційні, просторові, соціальні, екологічні та безпекові інструменти й орієнтувався на підвищення якості життя сільського населення як кінцевий критерій результативності політики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

На сьогодні є напрацьована потужна теоретико-методична база щодо сталого розвитку сільських територій, але підходи часто залишаються галузевими або інструментально фрагментованими. Дослідження сучасного стану сільських територій України акцентують на діагностиці ключових соціально-економічних проблем – скороченні кількості сільських населених пунктів, погіршенні демографічної структури, зростанні безробіття, деградації соціальної й виробничої інфраструктури, бідності, загостренні просторових диспропорцій (О. Ковалів [1], О. Лазарева [2], А. Третяк [3]). Інші роботи концентруються на оцінці сталого розвитку сільських територій за допомогою системи індикаторів, що поєднують економічні, соціальні та екологічні виміри, і пропонують підходи до формування інтегральних показників на рівні територій (В. Готра [4], В. Байдала [5]). У низці досліджень розробляються стратегічні пріоритети розвитку малих форм господарювання на сільських територіях у контексті воєнного стану, що пов'язують стійкість сільських громад із продовольчою безпекою, технологічною модернізацією, розвитком людського капіталу, кооперацією та партнерствами «громада – бізнес – держава» (А. Назарчук [6], Н. Патика [7]). Окрема група праць присвячена механізмам адаптивного управління сталим розвитком сільських територій у контексті інтеграції до ЄС, де наголошується на необхідності поєднання інструментів регіональної, аграрної, екологічної політики та політики розвитку людського капіталу в єдиній рамці управління.

Суттєвий внесок у розуміння інтегрованого розвитку сільських територій роблять дослідження, в яких сільські території розглядаються як складна соціально-економічна, екологічна та ресурсна система життєдіяльності громади, а інтегрований розвиток – як взаємопов'язане використання внутрішнього потенціалу та зовнішніх факторів на базі індивідуальних територіальних траєкторій (Т. Зінчук [8], В. Рябоконь [9]). У цих роботах акцент робиться на програмно-цільовому підході, диференціації типів сільських територій, інституціоналізації проектного управління (створення галузевих проектних офісів, використання державно-приватного партнерства, залучення населення та бізнесу до співфінансування розвитку) (М. Дзямулич, С. Максим'як [10-11]). Разом з тим, попри вагомі наукові напрацювання, недостатньо сформованою залишається саме категорія «інтегрований механізм управління розвитком сільських територій», що поєднує інструменти різних політик у межах єдиної системи цілей, суб'єктів, процесів і інституційних рамок.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є обґрунтування змісту інтегрованого механізму управління розвитком сільських територій України в умовах війни та повоєнного відновлення. Досягнення цієї мети передбачає поєднання категоріального аналізу, узагальнення кращих практик і сучасних підходів до стратегічного планування, оцінювання стану сільських територій, організації державної підтримки аграрного сектору й місцевого бізнесу та розвитку партнерств на рівні громад.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сільські території доцільно трактувати не лише як простір розміщення аграрного виробництва, а як цілісний просторовий соціально-економічний та екологічний комплекс, у межах якого формується якість життя населення, реалізуються економічні, соціальні, демографічні, культурні й екологічні процеси. У цьому контексті інтегрований розвиток сільських територій - це такий стан і динаміка територіальної системи, за якої узгоджено використовуються природно-ресурсний, економічний, людський, інфраструктурний, інституційний та безпековий потенціали, а управлінські рішення орієнтуються на збалансовані цілі економічного зростання, соціальної згуртованості, екологічної стійкості та просторової цілісності.

Виходячи з цього, інтегрований механізм управління розвитком сільських територій доцільно визначити як системно організований комплекс інститутів, суб'єктів, інструментів, процедур і інформаційно-аналітичних рішень, що забезпечують узгодження стратегічних і операційних рішень щодо використання потенціалу сільських територій, спрямованих на підвищення якості життя населення та посилення стійкості громад [1]. На відміну від традиційних галузевих механізмів, які фокусуються переважно на підтримці

аграрного виробництва, інтегрований механізм поєднує політику сільського розвитку з регіональною, просторовою, інфраструктурною, соціальною, екологічною та безпековою політиками, а також із політикою розвитку малого та середнього бізнесу.

Ключовою передумовою формування інтегрованого механізму є трансформація стратегічної рамки державної політики щодо сільських територій. Актуальні ініціативи з оновлення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій до 2030 року прямо підкреслюють, що розвиток сільських територій не може зводитися до агровиробництва, а має охоплювати створення робочих місць і підтримку місцевого бізнесу, модернізацію інфраструктури, розширення доступу до фінансування, інновацій і технологій, розвиток переробки й доданої вартості, відновлення земель, гуманітарне розмінування та підвищення якості життя громад. Така логіка передбачає перехід від, умовно кажучи, «аграрної стратегії» до комплексної стратегії розвитку сільських територій, що є концептуальним підґрунтям для інтегрованого механізму управління.

Важливим компонентом інтегрованого механізму є діагностично-аналітична підсистема, яка забезпечує обґрунтування управлінських рішень на основі системи показників сталого розвитку сільських територій. Сучасні дослідження у сфері оцінки сталого розвитку пропонують інтегральні індекси, що поєднують економічні, соціальні, екологічні та інституційні показники, використовують підходи до оцінювання якості земельних ресурсів, екологічного стану, ефективності землекористування, рівня доходів, зайнятості, демографічної динаміки. На практичному рівні це означає необхідність формування для кожної громади «паспорта сільської території» з чіткими індикаторами стану та потенціалу, які дозволяють: по-перше, диференціювати сільські території за типами (аграрні, агропромислові, агорекреаційні, полігалузові тощо); по-друге, визначати інтегральні індекси розвитку й ризику; по-третє, встановлювати пріоритетні напрямки інтервенцій у межах інтегрованого механізму [2-3].

Другим, не менш важливим блоком інтегрованого механізму є економіко-фінансова підсистема, що включає інструменти державної підтримки аграрного сектору, малого й середнього бізнесу, інфраструктурних та інноваційних проєктів у сільській місцевості. Дослідження державної підтримки аграрного сектору в умовах війни демонструють, що пріоритетними напрямками є відновлення зруйнованої інфраструктури, фінансова підтримка виробників (субсидії, пільгові кредити, компенсації збитків), забезпечення продовольчої безпеки, підтримка експортного потенціалу, доступ до пільгових ресурсів (паливо, добрива). Інтегрований механізм управління розвитком сільських територій має не лише акумулювати ці інструменти, а й поєднувати їх із цільовими програмами розвитку сільських громад, територіальними стратегіями, інструментами публічних інвестицій і проєктним підходом.

Особливої уваги потребує інституціоналізація програмно-цільового підходу до розвитку сільських територій. У роботах, присвячених удосконаленню управління розвитком сільських територій, обґрунтовано доцільність створення галузевих проєктних офісів розвитку агропромислового комплексу та сільських територій, які б забезпечували залучення приватних інвестицій і державних коштів, підготовку та супровід проєктів, координацію суб'єктів на регіональному та місцевому рівнях. У поєднанні з механізмами державно-приватного партнерства це дозволяє створити інституційний каркас інтегрованого механізму, де держава, бізнес і громади виступають рівноправними партнерами в розробці та реалізації проєктів розвитку.

Надзвичайно важливою складовою інтегрованого механізму є його просторово-інфраструктурний вимір. Сільські території характеризуються значною територіальною диференціацією доступу до транспортної, інженерної, соціальної та цифрової інфраструктури, що безпосередньо впливає на якість життя населення й інвестиційну привабливість [7]. Дослідження сучасного стану сільських територій підкреслюють, що проблеми транспортної доступності, зношеної виробничої інфраструктури, недостатнього забезпечення об'єктами соціальної інфраструктури та інженерних мереж є системними й посилюють депресивні тенденції. Інтегрований механізм має забезпечувати узгодження інвестицій у транспорт, комунальну інфраструктуру, цифрові мережі, енергетичні рішення з просторовим плануванням, аграрною політикою, розвитком малого бізнесу й рекреаційними проєктами.

Не менш суттєвою є соціально-демографічна й людська компонента інтегрованого механізму. Сільські території України зазнають глибокої демографічної кризи: скорочення населення, старіння, міграція молоді, зростання частки економічно неактивного населення. У цій ситуації соціальна політика й політика розвитку людського капіталу мають бути інтегровані в механізм управління розвитком сільських територій [9]. Йдеться не лише про підтримку зайнятості у традиційному аграрному секторі, а й про створення умов для диверсифікації зайнятості через розвиток несільськогосподарських видів діяльності – сільського туризму, креативних індустрій, переробки, сервісних бізнесів, цифрового підприємництва. Важливу роль відіграє підвищення кваліфікації місцевих лідерів, розвиток компетенцій з проєктного менеджменту, фінансової грамотності, підприємництва, що підсилює здатність громад ініціювати та реалізовувати власні проєкти розвитку.

Функціонування інтегрованого механізму неможливе без належної інституційної архітектури багаторівневого управління. Децентралізація створила територіальні громади як базовий рівень публічної влади на сільських територіях, однак ефективність їхньої діяльності значною мірою залежить від координації з обласним та центральним рівнем [10]. Досвід формування стратегій сталого розвитку сільських громад в

умовах децентралізації показує, що без чітких каналів вертикальної та горизонтальної координації (між міністерствами, регіональними адміністраціями, громадами, галузевими проєктними офісами, інститутами розвитку) інтегрованість політики залишається декларативною. Інтегрований механізм потребує чіткого розподілу повноважень і відповідальності між рівнями управління, інституційних платформ для партнерства, узгоджених процедур планування, фінансування й моніторингу.

Окремим виміром інтегрованого механізму є цифровізація та інновації. Використання цифрових технологій в управлінні аграрним сектором і сільськими територіями – від точного землеробства й автоматизації виробництва до цифрових систем управління ланцюгами постачання та аналітичних платформ – суттєво підвищує ефективність використання ресурсів, стійкість до шоків і прозорість прийняття рішень [5]. У просторі публічного управління це означає розвиток відкритих даних про стан сільських територій, цифрових кабінетів громад, платформ подання й відстеження проєктних заявок, онлайн-інструментів участі населення в ухваленні рішень. Інтеграція цифрових рішень у всі підсистеми механізму (діагностика, планування, фінансування, реалізація, моніторинг) робить його адаптивним, інклюзивним і більш стійким до зовнішніх викликів.

В умовах війни та повоєнного відновлення ключовим елементом інтегрованого механізму управління розвитком сільських територій стає безпеково-екологічна підсистема. Вона включає, з одного боку, заходи з гуманітарного розмінування, відновлення деградованих земель, відбудови природоохоронної інфраструктури, адаптації до змін клімату, з іншого – забезпечення фізичної безпеки населення, стабільності логістичних коридорів, стійкості продовольчих систем. Інтеграція екологічних і безпекових цілей у територіальні стратегії розвитку дає змогу одночасно реалізовувати завдання національної й продовольчої безпеки, підтримувати експортний потенціал аграрного сектору й підвищувати якість життя населення.

Функціональна логіка інтегрованого механізму управління розвитком сільських територій передбачає послідовність взаємопов'язаних етапів. На першому етапі здійснюється комплексна діагностика стану сільських територій (соціально-демографічні характеристики, економічна структура, інфраструктура, екологічний стан, інституційна спроможність), формуються інтегральні індекси розвитку та ризику, здійснюється типологізація територій. На другому етапі визначаються стратегічні цілі та пріоритети розвитку для кожного типу територій з урахуванням національних стратегічних документів (Стратегія-2030, регіональні стратегії розвитку, плани відновлення) й вимог європейської інтеграції. На третьому етапі здійснюється проєктування інструментів інтегрованого механізму: фінансових (субсидії, гранти, кредити, гарантії), інституційних (проєктні офіси, агенції розвитку, державно-приватне партнерство), регуляторних (нормативні акти, стандарти), організаційних (партнерства, мережі співпраці) та інформаційно-аналітичних (моніторингові системи, цифрові платформи).

Четвертий етап пов'язаний із реалізацією проєктів та програм на основі інтегрованого механізму: запуском галузевих і територіальних проєктів, залученням публічних і приватних інвестицій, впровадженням інноваційних технологій, розвитком людського капіталу, удосконаленням інфраструктури [11]. П'ятий етап – це система моніторингу та оцінювання результатів із використанням індикаторів якості життя, стійкості економіки, стану довкілля, інституційної спроможності. Важливим елементом є зворотний зв'язок: результати моніторингу мають слугувати підставою для коригування стратегій, інструментів, інституційних рішень, що забезпечує адаптивність інтегрованого механізму до нових викликів.

Суттєвою ознакою інтегрованого механізму є його мультиакторний характер. На відміну від традиційних моделей, де домінуючим суб'єктом є держава в особі центральних органів виконавчої влади, інтегрований механізм передбачає активну участь органів місцевого самоврядування, підприємницького сектору, інститутів громадянського суспільства, наукових і освітніх установ, міжнародних партнерів. Участь різних груп стейкхолдерів не зводиться до консультацій, а передбачає спільне формулювання цілей, співфінансування проєктів, партнерське управління, спільну відповідальність за результат. Такий підхід дозволяє зменшити ризики політики, що не враховує локальних особливостей, і посилює внутрішню мотивацію громад до розвитку.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

У підсумку інтегрований механізм управління розвитком сільських територій можна охарактеризувати як багаторівневу, багатокомпонентну та адаптивну систему, що забезпечує узгоджене використання потенціалу сільських територій в інтересах підвищення якості життя населення, зміцнення стійкості громад та прискорення європейської інтеграції. Його відмінними рисами є: поєднання діагностично-аналітичних, економіко-фінансових, інституційно-організаційних, просторово-інфраструктурних, соціально-демографічних, цифрових і безпеково-екологічних підсистем; базування на стратегічних документах довгострокового характеру; опора на програмно-цільовий та проєктний підходи; мультиакторність та інклюзивність процедур; орієнтація на результат у вимірі якості життя та стійкості територій. Саме в такому розумінні інтегрований механізм управління розвитком сільських територій може стати ключовим інструментом повоєнного відновлення, просторової згуртованості та сталого розвитку України.

Література

1. Ковалів О.І., Новаленко А.О. Збалансоване природокористування: проблеми та перспективи в умовах воєнного стану. Балансоване природокористування, 2024. № 4. С. 33–45. <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2024.319391>
2. Лазарева О. Оцінка сталого розвитку сільських територій. *Сталий розвиток економіки*. 2019. №1 (42). С. 178-185. <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/72>
3. Третяк А.М., Прядка Т.М. Тренд інституціонального розвитку земельного устрою сільських територій в Україні. *Агросвіт*, 2023. № 16. С. 3–10 <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2023.16.3>
4. Готра В.В., Кіфор Г.М., Кормош Н.І. Напрями формування адаптивного розвитку сільських територій. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія економіка*. 2023. № 1(61). С. 19-23. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).19-22](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).19-22)
5. Байдала В., Гаврилюк В. Сталий розвиток сільських територій крізь призму стратегічних пріоритетів малих форм господарювання. *Економіка та суспільство*. 2025. (78). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-111>
6. Назарук А., Рудь Н. Механізми адаптивного управління сталим розвитком сільських територій України в контексті інтеграційної конвергенції з ЄС. 2025. *Економіка та суспільство*, (74). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-10>
7. Патики Н. І., Булавка О. Г. Стратегічні орієнтири та пріоритетні напрями сталого розвитку сільських громад і територій в Україні в умовах децентралізації влади. *Економіка АПК*. 2021. № 8. С. 91-102. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108091>
8. Зінчук Т. О., Куцмус Н. М. Диверсифікація бізнесу на сільських територіях: досвід країн світу. *Економіка АПК*. 2018. № 4. С. 19-27.
9. Рябоконт В. П. Децентралізація – шлях до розвитку сільських територій в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 6-17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001006>.
10. Дзямулич М. І., Максим'як С. В. Економічна активність сільського населення західного регіону України в контексті транскордонної міграції. *Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка»*. 2024. №20(76). С. 273-278. [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2024-21\(83\)-30](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2024-21(83)-30)
11. Дзямулич М. І., Максим'як С. В. Концептуальні засади формування зайнятості сільського населення України. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 84. № 5. С. 25-30. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.05.025

References

1. Kovaliv, O.I., Novalenko, A.O. (2024) Zbalansovane pryrodokorystuvannya: problemy ta perspektyvy v umovakh voyennoho stanu [Balanced nature management: problems and prospects in martial law conditions]. *Balanced nature management*, 4, 33–45. <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2024.319391>
2. Lazareva, O. (2019). Otsinka staloho rozvytku sil's'kykh terytoriy [The assessment of the rural areas sustainable development]. *Sustainable Development of Economy*, (1 (42), 178-185. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/72>
3. Tretyak, A.M., Pryadka, T.M. (2023) Trend instytutsional'noho rozvytku zemel'noho ustroyu sil's'kykh terytoriy v Ukraini [Trend of institutional development of land management in rural areas in Ukraine] *Agrosvit*, 16, 3–10. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2023.16.3>
4. Hotra, V.V., Kifor, H.M., Kormosh, N.I. (2023) Napryamy formuvannya adaptivnoho rozvytku sil's'kykh terytoriy [Directions of formation of adaptive development of rural areas] *Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series Economics* 1(61). S. 19-23 [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).19-22](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).19-22)
5. Baidala, V., Havryliuk, V. (2025). Sustainable development of rural areas through the prism of strategic priorities for small agricultural enterprises. *Economy and Society*, (78). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-111>
6. Nazaruk, A., & Rud, N. (2025). Mechanisms of adaptive management of sustainable development of rural territories of ukraine in the context of integration convergence with the EU. *Economy and Society*, (74). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-10>
7. Palyka N.I., Bulavka O.G. (2021) Stratehichni oryentyry ta priorytetni napryamy staloho rozvytku sil's'kykh hromad i terytorii v Ukraini v umovah detsentralizatsii vlady [Strategic guidelines and priority areas for sustainable development of rural communities and territories in Ukraine in the context of decentralisation of power]. *Ekonomika APK*, 8, 91-102. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108091>
8. Zinchuk T.O., Kutsmus N.M. (2018) Dyversyfikatsia biznesu na sil's'kykh terytoriyah: dosvid krain svitu [Business diversification in rural areas: experiences from around the world]. *Ekonomika APK*, 4, 19-27.
9. Riabokon V.P. (2020) Detsentralizatsia – shliakh do rozvytku sil's'kykh terytorii v Ukraini [Decentralization – the path to rural development in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 1, 6-17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001006>.
10. Dzyamulych, M. I., & Maksymyak, S. V. (2024) Ekonomichna aktyvnist sil's'koho naselennia zakhidnoho rehionu Ukrainy v konteksti transkordonnoi mihratsii [Economic activity of the rural population of the western region of Ukraine in the context of cross-border migration]. *Ekonomichni nauky. Seriya "Rehionalna ekonomika"* – Economic sciences. Series "Regional Economy", 20(76), 273–278. [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2024-21\(83\)-30](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2024-21(83)-30)
11. Dzyamulych, M. I., & Maksymyak, S. V. (2023) Kontseptualni zasady formuvannya zainiatosti sil's'koho naselennia Ukrainy [Conceptual principles of the formation of employment of the rural population of Ukraine]. *Galytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Bulletin*, 84(5), 25–30. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.05.025